

DRAGO SILIQI

KENGE E RE

për dashurinë

e vjetër

DRAGO SILIQI

14803

~~2011/94~~

BIBLIOTEKA E SHETËTIA
GJIROKASTËR

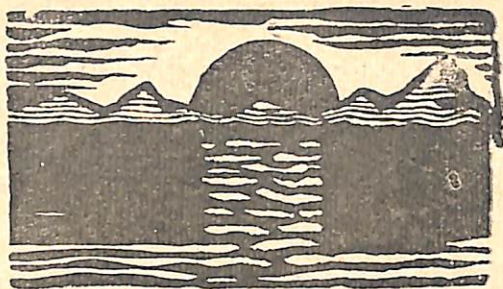
KËNGË E RE
PËR DASHURINË
E VJETËR

(Poemë)

N. SH. BOTIMEVE «NAIM FRASHËRI»
TIRANË, 1960

«Nga gulçimi buçet era,
Se rënkojn' e qajnë gratë;
Çlodhuni pak, moj të mjera
Se punoni dit' e natë!
Burrat vetëmë u lanë
Dhe ripen ndë dhé të huaj;
Ata më keq nga ju janë,
Se ju rroni ndë vënd tuaj.»

A.Z. Çajupi
(Malli i Shqipërisë)

I

— 1 —

Nuk e zuri gjumi fare mbrëmë
Dhe një vit ju duk kjo natë e gjatë.
Asaj nuk ju ndanë hall' e gjëmë,
Si nuk ndahet era në shtërgatë!

— 2 —

Nuk e zuri mbrëmë gjumi fare
Jo pse ndrroi vënd e shtrat, si thonë ;
As nga këng' e lehtë e asaj kitare
Që në molo ndjehej natën vonë.

Ngritur ish nga shtrati disa herë
Në ballkon të «Vollgës» kishte dalë;
Her' shih' detin që kish rën' të flerë,
Herë kthente sytë shihte djalë.

N'atë ças kushdo po ta shikonte,
Do të thonte: është' njeri me hënë!
Asnjeri nuk mundej ta kuptonte
Ç'ndjente atë natë ajo nënë.

* *

*

Ndërsa tej në det po llamburinte
Një dritare e hekurt në t'aguar;
Xheladini në një fron po rrinte
Dhe vështronte brigjet i menduar...

Vall' në skelë cila do ket' dalë,
Afërdita e bukur symëshqerë,
Apo gruaja që mori malë,
Q'është kthyer në një plak' të mjerë?

Dhe shikonte veten në pasqyrë,
Tek rruhej, siç kish zakon, çdo ditë.
Flokët kishin marrë tjetër ngjyrë,
Nga fytyra ikur kish të ritë...

Sytë e saj ai kish ëndëruar
Ndër ullishtet e Kalifornisë,
Sytë e saj si yje. «Por, mashtruar
Mos më kan' «të kuqt» e Shqipërisë?»

«Mos nuk kam as djalë dhe as grua
Mos nuk kam as vatër, as shtëpi?!»

Kur sirena n'ajër u dëgjua,
Asaj zëmra thua se iu ngri.

Ajo kishte parë plot vaporë,
Gaz e lot prej tyre kish provuar,
Porse ky ia ndrydhte kraharorë,
Thua se mbi gjoks i kish qëndruar.

Ajo shihte burrin, djali t'anë,
Burri përnjëherësh shih' dy vetë.
Që të tre ata lojtën një dramë
Që në skenë zgjati njëzet vjetë.

Dhe kur molon drit' e djellit kapi,
Gjokset nisën që të ndjenin zjarrë.
Zemrat kishin marrë ritëm hapi,
Hapat ritëm zemre kishin marrë...

Ai në dy duar fort shtrëngonte
Dy valixhet, tërë pasurinë,
Po kur turmën që nga larg shikonte
Ndjeu frikën, zuri Perëndinë:

«Mos o Zot!...» Ju dukën oficerë,
Policë civilë gjith' të rinjtë,
Që prisnin me mall e krahënderë
Kush babanë, tjetri kushërinjtë.

Edhe ndali hapin pak i zbetë,
Për një ças sikur e tundte deti.
Zgjati dorën ftohët dhe i qetë,
Si i huaj gruan përshëndeti.

Ajo dhe pse pa sa kish ndryshuar,
Që kur zbriti, sa ja hodhi sytë,
Desh t'i hidhet fort në krahëruar,
Porse «jo!» i tha një ndjenjë e dytë.

Desh t'i hidhet, deshi ta pushtojë,
Siç e pati rrokur kur qen'ndarë.
Porse ndjenja s'mundi të fitojë,
Dhe i zgjati dorën zemër-vrarë. . .

Po t'i shihte njeri këto duar
Si u zgjatën edhe si u dhanë,
Do të thonte: kurrë dashuruar
Këta njerëz ndërmjet tyre s'janë!

Po dhe ndryshe ndodh, do thosh një tjetër,
Ndodh që për sho-shojnë japin kokën
Burrë e grua, dy dashnor' të vjetër,
Edhe kur takohen shohin tokën!

Ndodh, e çfar' nuk ndodh në këtë jetë!
Por as ata vetë s'e kuptonin:
Dashuria ftohurë të jetë
Apo njeri-tjetrit ia mbulonin?

Djali atë çast i ngashëryer,
Pa ia paraqitur hiç njeri,
Ju afrua t'atit dhe rrëmbyer
Fort iu hodh në qaf' me dashuri

Për një ças atij i erdh të qajë,
Kjo për njëzet vjet që puthj' e parë.
Po pastaj sërish nisi të mbajë
Ftohtësinë, miken e pandarë.

Dhe s'do kishte gjetur njeri fjalë,
Në mes t'asaj heshtje tek qëndronin,
Po mos ja kish behur shpejt një djalë.
Nj' oficer q'i foli: «Urdhëroni!»

Atij mëndja prap iu turbullua
Me gjithçka dëgjuar kish më parë.
Edhe kur doganës iu afrua
Mendoj me vehte: «Sa dollarë?»

Por surpriz' të tillë s'kishte pritur!
Pes' minuta ndenji në doganë.
Për dollarë as që e kishin pyetur.
«Mund të shkoni, shok, për në Tiranë.»

«Shok» ai në jetë s'kishte ndjerë
Dhe ju duk sikur i ra nga qjelli!
Përmbi akull thua desh të bjerë
Ajo fjalë si një rreze djelli!

Pastaj udhën morën drejt bujtinës,
Ecnin gjashtë këmbë bashkarisht.
Nganjëherë sytë shihnin tinës,
Diçka ndjenin ata fshehtësisht...

II

— 36 —

Shumë dashur qenë ata të dy
Që prej asaj dite q'u bashkuan.
Posi në pasqyrë sy më sy
Njëri tjetrit shpesh ju pasqyruan.

— 37 —

Ajo dashuri e vjetër s'ishte,
S'ishin dashur që në fëmini,
Porse kishin vjedhur misërishte
Shpesh së bashku n'arën përkarshi.

Ata shumë herë qenë zënë
Kur pëqnin në zjarr kallinjt e vjedhur.
Ai e kish sharë edhe me nënë,
Ajo posi ketër shpesh qe hedhur.

Shumë herë ai e ngiste kot
Dhe këmishën shpesh ia kish coptuar,
Por në dorë shenjë e kish dhe sot
Ku ajo me dhëmbë e kish kafshuar.

Kur fëmijët losnin në livadh
Që të gjithë asaj i thonin burrë.
Dhe pse pesë vjet ai qe m'i madh
Në vrapim asaj s'ia dilte kurrë.

Dhjetë vjeçe ishte, po kur fliste,
Ta kandisnje më mos kishe shpresë.
Kur e thonte fjalën ajo e priste,
Siç e pret malsori kur jep besë.

Ai gjithënjë qe këmbëçjerë
Edhe në çdo punë fort nxitohej.
Shpejt e zgjaste dorën të të bjerë,
Po dhe shumë shpejt ai pendohej.

Miqësinë shpesh të dy e prishnin
Dhe megjithse prindët cenë miq;
Dy fëmijë fqinjësh ata ishin,
Por qëndronin gjatë si armiq.

Dhe ndërmënd ahëre kuit i shkonte
Oë këta armiq kaq kokëshkretë,
Do vinte një ditë, t'i bashkonte
Edhe prap t'i ndante njëzet vjetë?

Po një ditë toka kur qe pjekur
Edhe deg' e mollës qe rënduar,
Ky babaj i Xhelos fytyrmekur
Një babai fqinj i qe drejtuar:

«Gjer më sot ta them më vinte rëndë,
Të ta them guxim mora tani :
Ti ke tokën, unë kam parmëndë,
A s'e lidhim këtë miqësi?»

Në të hyrë, në mejhan' të fshatit
Dy duar të vrazhda krisën gotat.
Pa së shpejti krisi Prokonati
Ra gërneta sa u tund gjith' bota!

S'ish e pasur dasma në të ngrënë
Po e pasur dasma ish në këngë,
Që buçitën fort me djellë e hënë
Dhe i hapnin zëmrës gas e brengë:

«Bjeri sot gërnetës,
Bjeri sot dajresë,
Që t'i japësh zëmrës
Dritën e rrufesë!

— 50 —

Bjeri sot dajresë,
Bjeri sot gërnetës,
Që t'i japësh zërit
Forcën e trumpetës!

— 51 —

Ngrije sot dollinë,
Ngrije me raki,
Që të shohësh ëndër
Fusha-begati.

— 52 —

Dhe pse s'kemi tokë,
Muskuj kemi plot!
Bjeri fort gërnetës,
Ta përmbysim sot!»

— 53 —

Nja dy ditë ata do të pushonin,
Punë e rëndë i priste në të tretën.
Nja dy ditë mish do të shijonin,
Pastaj gjiz' e qepë tërë jetën!

Ngazëllenin zemërat e reja,
Po përbrënda ruanin një hije.
Dhe u dukej për një çast dajreja
Posi lodërtare tragjedije...

* *
*

Që të dy ata kthenin ugarë,
Në një torbë hanin edhe pinin
Dhe një herë s'i shihnje të ndarë
Përqafuar binin edhe gdhinin.

Këto vjet kaq mirë ajo ish thekur
Kishte lulëzuar dhe gufuar,
Thua vetë dielli e kish pjekur
Ashtu siç pjek pemën e praruar.

Xhelua që kurrë s'kishte ndjerë
N'ato sy magjin' e dashurisë,
Tani si i dehur ishte bërë
Nga aromë e lules së qershisë.

Xhelua nuk qe dhe shumë i zgjuar,
S'thua dot se s'kishte shok të dytë,
Por kishte një zemër të qëruar
Ndaj e donte Dita si dy sytë.

Kur ndonjërin puna e kapiste
Edhe këmbët nuk e mbanin dot,
Njëri syresh zëmërën do shqiste
E për tjetrin do të derdhte lot;

Me trupin e vet i bënte hije,
Fletë i kthente duart për freski,
Sa pa u afruar s'mund të dije
Ishin aty dy a një njeri.

Kaqe shum' u deshn' ata dy vetë,
Dashuri të tillë fshati s'njihte;
Dhe nga dashuria një i tretë
Doli këtë botë që të shihte.

Doli të kërcejë këtë valle
Që vazhdonte prindi gjer sa vdiste.
Doli që të ketë uri e halle —
Ndofta mespërmes dhe që t'i priste!

Ata kishin bërë shumë fjalë
Për trashëgimtarin që do vinte...
Dhe kur lindi djali: «Eh, ti djalë!
Ti bandill!» ai përpjetë e ngrinte!

Edhe shtroi sofrën ta festonte.
Ç'iu gëzua zemëra e mjerë.
Nëpër mjergull ëndëre vështronte:
Sikur pasuria i erdh në derë!

* *
*

Por çdo ditë mehej pasuria
Që kur ky i treti erdh në jetë.
U shit lopa, pastaj u shit dhija,
Mbeti plugu vetëm me dy qetë.

Xhelua punonte vetëm n'arë
Dhe në mbrëmje kthehej i kapitur.
Ajo krah s'i jipte si më parë
Se tani fëmija duhej rritur.

Dh'atë vit me t'ardhur vjesht' e tretë
— Buka s'na mjafton — ajo kish thënë
Kish menduar ditën Xhelua vetë,
Dhe i vinte vehten për të ngrënë.

Për të parën herë zëmëruar
Jo me Afërditën, po me jetën,
Natën në dyshek kish mërmëruar:
Ku e kanë fshehur të vërtetën?

Xhelua dritëshkurtër qe në jetë,
S'ish prej tyr' ai që kur shikojnë
Botën rënë kokëtatëpjetë,
Kokëlart atë duan ta çojnë!

Por n'atë minut nga ajo shpuzë
Që mbuluar krejt nga hiri qe,
Krejt vetiu fjala i erdh në buzë
Si pema që bije vet' përdhé.

Edhe ishte bërë q'atë natë
Fort i ftohët ai me të tjerë,
Sa të shoqes shpesh i thonin gratë:
Do ket' shkelur xhindër, moj e mjerë!

Xhelua të shoqen prapë e donte
Dhe përdit' më shumë donte djalë.
Po dëshirë s'kish të kuvëndonte
Dhe në mbrëmje s'thoshte asnjë fjalë...

* *
*

Djali në të dytin kishte hyrë,
Ajo në të tretin mbi njëzetë.
Thatësia atë vit mënxyrë
E kish djegur fare bereqetë.

Dhe parmënd' e ndryshkur kishte
mbetur
Si blindazh nga lufta shkatërruar;
Të dy qetë me të zotn' e tretur
Posi robër lufte dorëzuar.

Kishte shitur Xhelua atëherë
Të dy qet' e punës dhe shtëpinë
Dhe së motrës i kish rën' në derë
Me të shoqen dhe me çiliminë.

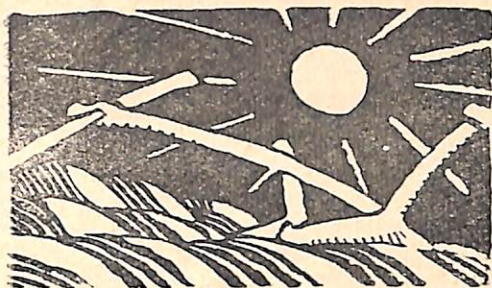
— Do të ikij unë Afërditë,
Fati vetë nga ky vënd më ndoq, —
Sytë e saj më sikur s'patën dritë,
Dhe për or' të tëra u përpoq.

— Do të rrojmë plisat duke thyer,
Por të pakën, Xhelo, është' dheu yt. —
Porse Xhelon keq e kish mbërthyer
Frik' e jetës, posi dar' në fyt.

— Do të bëj andej para me punë,
Që të vëmë dhe ne pasuri. —
S'dinte se ç'e pret, djell' a furtunë,
Kish dëshirën «të fitojë» në gji.

— Xhelo, djali shpejt ka për t'u rritur,
Do na bëhet krah për të fituar! —
Mbushur lot ajo ja kishte pritur.
Ai fjalën nuk ja kish dëgjuar.

Për të parën her' ndryshe mendonin
Që kur zuri rrënjë dashuria.
Në sy njeri-tjetrin s'e shikonin,
Thua përsëritej femënia...

III

— 81 —

Ajo hije burrë ish apo grua
Që i binte arës pa pushim
Me hosten në dorë e dukej thua
Se një valle hiqte pambarim?

— 82 —

Fort e vjetër ajo valle ishte.
Skenë fushën kish, shelgjet lotues,
Vegël ajo vet' parmëndën kishte,
Spektator kish djellin përvëlues!

Ajo hije grua qe dhe burrë,
Short i tillë në jet' i kish rënë.
«Baba» djali s'kish thërritur kurrë,
S'dinte ç'ndryshim kish «baba» dhe
«nënë»

Dy detyra kish ajo në jetë:
Një e bënte t'ish e ashpër shumë,
Tjetra e bënte t'ish e butë, e qetë
Dhe me këngë atij t'i ndillte gjumë

N'ato plisa djali ishte rritur
Dhe kish mbushur pesë atë pranverë.
Ish rrëzuar edhe prap ish ngritur
Pas parmëndës ai qindra herë.

Oh, po kur do vinte dit' e madhe,
Kur do ngrihej edhe s'do rrëzohej
Dhe gjyqtar i rrept' për këtë valle
Që hiqte e ëma do të çohet?...

* *

*

— 87 —

Koha rudha kishte vizatuar
Përmbi vetull edhe mbi qerpik,
Sytë vojtje kishin regjistruar
Posi në një film fotografik.

— 88 —

Përcëlluar ishte nënë djellë
I qe nxirë dhe lëkur' e tretë
Dhe fytyra dukej brazd' e thellë,
Ku kaluar kishte plugu-jetë.

— 89 —

Porse nuri jo, s'i ishte tretur,
Sytë kishin prapë bukuri.
Ajo dukej posi tokë e etur
Q'është tharë vetëm për një shi;

— 90 —

Edhe vlagën sërish me ta marrë
Pjek kallirin, pjek edhe bostanë.
Ndaj kapteri vëngër e kish parë
Kur kaluar kishte aty pranë.

Dhe në mbrëmje pritën i kish zënë
Ai gruas që vinte me djalë,
+ «Mirëmbërëma», lehtas i kish thënë,
I krekosur para i kishte dalë.

«Mirëmbërëma». Ajo që përgjegjur
Dhe kokëulur bregut ju drejtua.
+ Po kapteri, ai ujk i regjur
Iu afrua dhe i tha: «Të dua»!

«Duaj gruan!» Ajo shkurt ia preu
+ «Ty të dua!» briti i zëmëruar.
Dhe damari ballit i këceu
Si përbindësh iu hodh me dy duar!

Tërë forca që kish ajo grua,
Ajo grua që ish baba dhe nënë,
+ Me urrejtjen zëmrës ju bashkua
Atë mbrëmje pranvere pa hënë!

Djal' i vogël që kish mbetur prapa
Zën' e saj kur nisi të dëgjojë,
Vrapin mori, hodhi dhjetë hapa
Edhe nisi t'ëmën të ndihmojë!

Mbi kapterin u hodh duke britur,
Duke e çjerrë, duke e kafshuar;
Thua djali sonte ishte ngritur
Kurrë plisash më për t'u rrëzuar!

Porse hij' e errët që u mund,
Pasi u zvarris dy a tri herë,
Si u ngrit më këmbë dhe u shkund,
Armën nxori për të mbrojtur «nderë!»

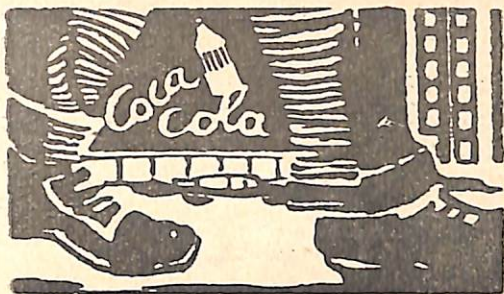
Edhe desh e vrau për një grimë
Që nga farkëtorja, në të kthyer
Një djalosh mos dalkësh vetëtimë
Dhe nagandën mos ja kish rrëmbyer!

Mu në nofull grushti e qëlloi,
Qindra yje panë sytë e nxirë.
Pastaj posi hije fluturoi
Dhe u çduk djaloshi n'errësirë. . .

* *

*

Monotone vitet shkonin, thua
Përsëriste çdo vit vitn' e parë.
Ajo nënë burrë ish edhe grua
Që hiqte një valle n'atë arë. . .

IV

— 101 —

Europa loste në kitarrë
Me shampanjë, s'kishte koka-kola.
Nëpër botë udhën kishin marrë
«Lili-Marlen» edhe «Kompanjola».

— 102 —

Përmes udhësh mbushur me reklama
Ku përmbyste firm'e re të vjetrën
Dhe pizhamat vareshin ndër xhama —
Dy opinga ndiqnin njëra-tjetrën.

Njëri qeshte leht' me ironi,
Me shikimin-akull një i dytë.
E vështronin sytë me çudi
Dh'ai me çudi vështronte sytë.

Disa sikur thonin: — Je në vete?
Dhe të tjerët: — Ti këndeje ç'far' deshe?
Kish trokitur nëpër kabarete
Kish baritur nëpër shumë sheshe;

Pa u falur yjet ngrihej heret,
Lante pjata gjer n'agim, qëllonte.
Siç ndryshonin dama kavalierët
Dhe ai padronët i ndryshonte.

* *

*

Posi zgavrra sytë i qen' thelluar
Thua gjumi rëndë i kishte kotur.
Ndofta mbrëmë kishin ndenjor zgjuar,
Duke ëndëruar të përlotur?

Po, po, malli e kish marrë shumë
Për një arë, për dy silueta...
Por vendosur kish të rrij' pa gjumë
Të fitonte ca para të shkreta;

Që në fshat të kthehej e të blinte
Ndonjë ar' me ujë e një shtëpi
Me «qerpiq të kuq» aty të ngrinte,
Që ta shihte «kulla» me zili...

Porse shpresat shpejt qenë verbuar,
Sikur pritë i dolën Himalatë,
Veç opingat ai kish ndërruar,
Për këmishën blerë kish kravatë;

Pasuri s'të falte Europa,
Siç ahëre ëndër e kish parë.
Europa donte mish për topa
Dhe jo duar pjata për të larë!

* *

*

— 111 —

Dhe vazhdonin udhën ato këmbë
Edhe njëra-tjetrën ngatërronin
Dhe i vinte shpirti mu në dhëmbë
«S'ka më punë!» kur e lajmëronin.

— 112 —

Dhe shëtiste natën shumë herë
Trotuaresh me vitrina luks.
Gollomeshat ku qenë përzjerë
Pranë etiketave me «Dux».

— 113 —

«Vinqeremo!» kudo shihte nxirë,
Plot afishe muret ishin zënë
Dhe në vënd të gomave, zinxhirë
Automobilët kishin vënë.

— 114 —

Edhe në Paris kishte jetuar,
Por Parisi atë e kish parë.
Vetëm ca taverna kish shikuar
Dhe ca njerëz ndër trapeza ndarë.

«S'na sulmojnë!» jakëngrirët thonin.
«Mazhinoti do të jetë varr!»
Por dokerët vëngër i shikonin
Dhe me kupë i hidhnin gjoksit zjarr.

Lioni pastaj, Transatlantiku...
Për udhtim të largët ishte nisur.
Nga Europa ai natën iku
Që të gjente fatin e bitisur.

Kjo kala e madhe sikur fliste
Për jetën që bënin ato brigje.
Mbrëmjeve në salla xhazi kriste
Edhe veshj'e grave s'njihte ligje.

Në katet e para që paria,
Njerëzit e bankave, të kasës.
Dritare-dritare gjerarqia —
Kurse ky udhtonte «jashtë klasës».

Dhe kur në Nju-Jork portat u çelën
Ish qytet a vënd i shënjtëruar?!
Me vështrimin humbur sytë i ngelën
Thua fare qe hypnotizuar!

Por nga shpejtësia u çudit
Që iu xhvat valixha dhe s'u pa...
Ja kështu e prenë atë shirit
Këmbët me opinga në Sh.B.A.!

V

— 121 —

Ka zogj që gjith jetën fluturojnë
Edhe vdesin duke fluturuar.
Ka dhe zogj që plehrave rrëmojnë
Dhe në çerdhe ngordhin të harruar....

* *

*

— 122 —

Që nga Nil' i largët shtërgjet vinin
Dhe në Drin' e Vjosë me të sosur
Shihnin lart në qjell si shqipet binin
Përmbi dhé me krahë të gjakosur.

Për ato nuk binte një këmbanë,
S'kishin në varrim shqiponjat-nëna,
Si nderim gjëmonin anëmbanë
Vetëm breshëritë me të shtëna!

Ç'vdekje ish ajo! Sikur nuk vdisnin,
Bula trëndafili e mbushnin qiellin,
Sikur në një vazhdë drite shkisnin
Për t'u pjekur atje lart me djellin...

Bukuri-e shqipes s'kish të ngjarë
Kur në qiell lart e falte jetën
Dhe sa herë shtërgu e kish parë
Ulej Vjosës, Drinit lagte fletën;

N'ujët e gjakosur fletën lante,
Ku shqiponjat trime qenë shtrirë,
Që në krahë atyreve t'u ngjante
Kur të shkonte larg në shkretëtirë..

— 127 —

Natën djalit kur i vinte gjumi
 Edhe sytë i mbylleshin sapak
 I tregonte nëna ç'është lumi,
 Ç'është dhelpra edhe ujku plak.

— 128 —

Por jo sonte djali s'donte prralla,
 Dhe nuk po i vinte qorri-gjumë
 Nga s'i shkonin sytë nën qepalla
 Dhe i bënte nënës pyetje shumë.

— 129 —

— Pse të flerë e vumë në tavan
 Mikun që na sollën në shtëpi?
 — Ai biro është partizan
 E kërkojnë armiqtë me qiri.

— 130 —

— Ç'do të thotë fjala partizan,
 Që dëgjuar shpesh e kam, nëno?
 — Partizani për liri-vatan
 As dhe jetën s'e kursen, biro.

— Ç'është, vatani, nënë dhe liria,
Që në këngë dëgjohen gjithmonë?
— Bir, vatani është Shqipëria
Dhe liria është jeta jonë.

— Po fytyr' e tij përse ish zverdhu,
Dhe këmisha ish e kuqe flagë?
— Në betejë, biro, gjak ka derdhur,
Se në kraharor ka marrë plagë...

* *

*

Kaqe dit' ajo e kish mjekuar
Edhe natën shpesh e kishte gdhirë.
Porse sytë s'ia kishin shikuar
Njëri-tjetrit ata n'errësirë.

Shpesh të mirën kur e bën, njeriu
E fsheh dorën, tjetri turp mos ketë.
Kur të mirë i bëjnë, syt' vetiu
Ulen e vështrojnë tatëpjetë.

Po një çast dy sytë e tij u ngritën
Dhe përmes një rrezeje të thyer
Në fytyr' të saja, llamburitën,
Shkuan te naganda e rrëmbyer...

Si? T'i thoshte, vallë q'atë natë
E kishte shpëtuar prej kapterit?
Kjo për partizanin ish lëvdatë,
Ndjente krenari dhe turp njëherit.

Por ajo e pa se si shëndritën
Ato sy kur mu në sy e panë;
Si rrufe në mëndje solli pritën
Dhe mornica prap në trup i vanë.

Ishte kallajxhiu vetullngritur
Që bariste fshat më fshat ahëre;
Q' Afërditën e shpëtoi papritur
Dhe s'u duk më prej asaj pranvere...

Ritm' i zemrës asaj i ndryshoi,
Siç ndryshon kur ndjen për her' të parë
Dashurinë. Por nuk e tregoi
Dh'i hoq fashën plagën për t'i larë.

Sytë e mëndjes shpesh atë fytyrë
Nëpër ëndra e patën shikuar
Dhe kapteri kur «trego» qe çfryrë,
Kallajxinë nuk e pat treguar!

Desh t'i thotë — jam shumë e gëzuar,
(Flas n'emër të zemrës, të vërtetës)
Që mik në shtëpi sot të kam shtruar
Dhe që je ti komandant i çetës!

Porse buza s'mundi dot ta shpjerë
Urdhërin e zemërës në vënd.
Ndjenja s'e çan udhën dot, shpesh herë,
Kur nis me llogjikën bën kuvënd.

Edhe s'i tha kurrë asnjë fjalë
— Do të flasim, koha kur ta sjellë —
Dhe her' ulej poshtë shihte djalë,
Herë çonte lart ujë edhe gjellë. . .

...Ditët fluturonin e më s'kthenin,
Plaga pakngapak po mbyllej fare.
Fshehtas, ata miq veten e ndjenin
Që nga mbrëmj' e largët kaq vjeçare. . .

Për një muaj rresht, mik i shtëpisë
Shpejt u bë ai. Edhe ndajnatë
Zbriste me ngadale prej çatisë
Hidhte me kujdes çapin e gjatë.

Ajo vatër burrë që s'kish parë
Tani erë burri kishte; thua
Frika që ish mike e pandarë
Nga të katër sytë u largua.

Djali zu lexonte abetare
Dhe të shkruajë emërin arriti.
Atë që s'e bëri babaj fare
Po e bënte partizan Reshiti.

Këtë kohë larot bridhnin fshatit
Dhe lart në çati dy sytë ndrisnin.

Lufta kriste afër Prokonatit
Partizanët komandantin prisnin...

VI

— 149 —

Ai qe shëruar, s'kish më plagë.
Kishte hyrë tani vit i dytë.
Po ka plagë që djegin si flagë,
Hapur jo nga plumbi, po nga sytë. . .

* *

*

— 150 —

Që kur iku Xhelua atëherë
Pasi kishin shkuar kaqë vjetë,
Ajo atë dorë kishte ndjerë
Që i duhej kaqë shum' në jetë.

Ajo dorë ishte posi darë,
Tërë kallo shkuar e përshkuar;
Ajo dorë ishte plot damarë
Në ngjyrën e detit të zemruar.

Gjith' shuplaka pulla-pulla vinte
Ciklat e kallait kishin mbetur.
Dhe gishti tregues përkulur rrinte
Nga që plumba mbi armiqt kish tretur.

Ajo dorë qe për t'adhuruar,
Frika çdukej, po ta kishe pranë,
Ajo dorë atë e kish shpëtuar
Atë natë kur rrethimin çanë.

Do kish mbetur ajo me gjith' djalë,
Do t'ish djegur bashkë me shtëpi,
Ajo dorë po mos t'i kish dalë
Shpëtimtare në atë stuhi!

Dhe kaluan pyje e livadhe
Nëpër tym baroti, posi re.
Për të s'kish më lumtëri të madhe
Se të rronte me ata mbi dhe!

Dhe kur djali o ajo rrëzohej,
Ai rendte shpejt që t'i ndihmojë,
I ngrinte më këmbë, pastaj çohëj,
Pastaj u qëndronte praparojë!

Ajo atë dorë ëndëronte,
T'i lëmonte ballin, syt' gështenjë.
Po sa herë që kështu mendonte
E shtërngonte fort një parandjenjë!

Sytë e tij shikonte ballpërballë
Që prej vitesh s'kish dërguar letër.
N'ato vise ai ç'bënte vallë,
Është gjallë, të ket' marrë tjetër?

Dhe një mëndje i thoshte : duhet pritur !
Po një tjetër : flake derëzinë,
Që s'qëndroi djalin për të rritur,
Para teje — zgjodh Ameriqinë !

Siç përplasen dallgët nga stuhia,
Zemra i rrihte fort gruas së mjerë.
Urrejtjen e ndan nga dashuria
Veç një fill i hollë nganjëherë.

Dhe këto dy ndjenja e mundonin
Kur në çetë ai e përshëndeste,
Kur dy duart djalin ledhatonin
Dhe ajo aty memece mbeste...

* *

*

Vetullat e djegura nga flagët
Ngryseshin shpesh her' mbi syt' e zi.
Ajo q'i shëroi atij plagët
Plagë i kishte hapur përsëri ;

Plagë që s'e lë njerin' të flerë,
Plagë që rri hapurë përjetë,
Plagë që s'shërohet kurrnjëherë
Po nuk u bë fashë zemra vetë!

Kurrë ai në jet' s'kish dashuruar
Dashurisë nuk i njihte emër.
Kur shokët e tij qenë martuar
Atij tjetër gjë i rrih' në zemër.

I kish thënë nëna: bir o djalë,
Erdhi koha nusen për të zënë;
Ai thënë «jo» s'i kish me fjalë
Po dhe «do martohem» s'i kish thënë.

Fshat më fshat ai kish kallaisur
Me një thes në krahë shumë vjetë.
Dhe të shohë vet' i kish rastisur
Ç'piqej në kusitë e tenxheretë!

Dhe njëherë, mbushur zëmëratë
Kundër dhunës, fort i ra kapterit.
Edhe mori malin q'atë natë,
Ju bë shok nagandës, maliherit!

Maleve u end dhe pyjeve,
Nuk e zinte dot asnjë xhandar.
Ecte nënë dritë t'yjeve
Deri sa u poq me një Pishtar!

Me të morën udhën nëpër flagë
Dhe gjëmuan malet nga rrufetë.
Në betejë ai mori dy plagë
Tani mori dhe plagën e tretë...

...N'ato sy sikur ju pasqyruan
Të gjith' ëndrat që në zemër kishte.
Do t'i thosh ai asaj: të dua!
Ligji i rreptë partizan mos t'ishte;

Po, të dua, ai do t'i thonte,
Po mos t'ishte në prag robëria.
Priste ditën lufta të mbaronte
Kohën që kërkon vet' dashuria...

Dhe luftonte dyfish i harbuar
Mu në ball' të sulmit partizan;
Të shpejtonte ditën e shënuar
Kur t'i thonte: Afërditë, xhan...

* *

*

Në bregore krisën breshëritë!
Një shqiponjë për në djell u ngjit!
S'i tha dot asaja: Afërditë!
As ajo nuk i tha dot: Reshit!

Njeri-tjetrit ata nuk ia thanë
Fshehtësinë që kishin në zemër.
Po me zëmrat pranë ata u ndanë,
Dashuria s'mbeti e paemër.

Ra shqiponja përdhe e gjakosur
Duke ëndëruar dashurinë.
Po t'ia shihje sytë në të sosur
Do vërenje në to gjeraqinën...

Gjeraqina tani mbet e shkretë
Dhe fëmija prapë si jetime.
Po në zëmër skaliti përjetë
Syt' shigjetë të shqiponjës trime!

VII

— 177 —

Kishte qarë shpesh duke menduar
Dhe sa herë gjumi i kish dalë,
Kur në ëndër fshatin kish shikuar,
Vatrën me një grua dhe një djalë.

— 178 —

Gjysëm fjetur shihte shpesh ai
Sikur grataçiela e kish zënë.
Dhe mbulonte kokën si fëmi
Që e frikëson nata pa hënë.

I përlotur këngën shumë herë
Pranë Missisipit kish kënduar.
Ndonjë mister fqinj kur e pat ndjerë,
Shpesh e kish pandehur të shkalluar.

Ku ta dinte misteri ç' do thotë
Ajo këngë e ato fjalë zvarë:
«Val' e Vjosës se ç' mi mbushe lotë
Këto sy q' u dogjën për të parë!»

Dhe të kthehej desh ai një vit,
Zemra mallin më nuk ja duroi.
Po nga heshtj' e gjat' fort u çudit
Dhe në tradhëti ai dyshoi.

Posi fqinje me urrejtjen malli,
N'ata sy të ngrysur shpesh jetonte
Dhe nga dëshpërimi rrudhej balli
Luftën dhe urinë kur mendonte.

Po kur i thosh mëndja se martuar
Me një tjetër ajo do të jetë,
Shpesh në zemër thellë kish provuar
Ftohtësinë e peshkut zën' në rrjetë...

* *
*

Amerika të thëthin të ritë
Si shushunja gjakun në damar.
Po i mpakeshin atij fuqitë
Siç i mpaken djellit në janar.

Ditët shkonin dhe atij i dukej
Si legjendë gruaja, fëmija.
Pas banakut Xheladini strukej
Dhe më thellë strukej Shqipëria...

Ai me vetminë qe mësuar,
Shoqe kishte zënë qetësinë.
Etiketën ai kish fituar,
Kish fituar edhe ftohtësinë.

Ai aqë shumë ishte kapitur
Nga stafeta që kishte përshkuar,
Sa s'kish forcë për të përtëritur
Në kujtesë as shtigjet e kaluar.

Keq i vinte që në kët' stafetë
Asnjë ndjekës s'do të linte pas.
Po kështu e shkruar qe në jetë
Edhe s'kish më hidhërim as gas.

Po të kenë vdekur, paçin ndjesë!
Po të jenë gjallë, qofshin mirë!
S'i ndihmoi kur qe njëstepesë —
Njëqind herë tani qe vështirë!

* *
*

Kur i erdhi letra u gëzua
Që ndonjë e keqe s'u kish ngjarë.
Po gëzim' i tija shpejt u shua
Edhe nisi prap zymti e parë.

Të thuash të drejtën, mir' s'e priti
Gruaja në mal që kishte dalë.
Dhe kur tërë letrën e lëçiti
Dot s'i kish kuptuar disa fjalë:

«Xhelo, prapë vuajm' s'e mohojmë,
Edhe triskë buka e gjërat kanë;
Të pangopur ne shpesh her' punojmë,
Porse t'ëmbra vuajtjet na janë...»

Vuajtjet të-ëmbra? S'e kuptonte
Afërdita këtu ç'do të thotë
Dhe ndër buzë ai bëlbëzonte:
Ku ka halle t'ëmbëla në botë!

Dhe megjithse ai s'kish ndërmënd
Që gjysëm njeriu të këthehej,
Keq i erdh që «eja» n'asnjë vënd
Fjal' e Afërditës fare s'ndjehej!

Me zymtinë, miken e pandarë,
Afërditës i shkroi dy radhë,
Sa q'ajo kur letrën kishte parë,
Tha, të jet' ai a tjetër, vallë?

* *

*

Ka njerëz të tillë përmbi dhé,
Që në pamje duken si të vdekur,
Po q'u shkrepin sytë si rrufë
Në një tel të tyre t'i kesh prekur.

Ai nuk e prishte qetësinë.
Po Departamenti kur e kish
Thirrur për të ndrruar shtetësinë —
Nuk e ndjeu veten peshk as mish!

Dhe iu duk se më e fundit shenjë
Që e mbante përmbi dhé, e pat!
Dhe iu duk se më nuk ish i denjë
As dhe për një varr në Prokonat!

Veç një shtytje donte, që në ré
Lart ta çonte ai zën' e ti:
Shqipëri, ti falmë një pash dhé,
Falmë një varr mua, Shqipëri! . . .

. . . Dhe kjo shtytje erdhi. «Xhelo im,
Djali është rritur, u bë burrë
Dhe sot ikën jashtë për studim.
Ke vendosur mos ta shohësh kurrë?!

S'duam ne para, s'duam dollarë!
Flet një shoqja jote, flet një nënë!
Dyzet vjeç guxim ajo kish marrë
Që t'i klithte burrit me gjith' zënë!

* *
*

Çante valët prap «Transatlantiku»,
Ku dikur pat hypur pik' e djalit. . .
Tërë muskuj ai qe kur iku
Që trofé ia fali kapitalit.

Dhe sot vinte thinja krejt mbuluar,
Prapa djellit lënë e kish rininë.
Dhe shtërngonte fort n'ato dy duar
Dy valixhet, tërë pasurinë...

— o —

VIII

— 204 —

Heshtje. Asnjeri s'thonte një fjalë.
Ç'fjalë n'ato çase mund të thohej?
Tej dritares ndiqte vala valën
Dhe si zemra, brigjeve thërmohej!

— 205 —

Oshëtimën er' e detit sillte.
Të stuhis' së largët oshëtimën.
Dhe në zëmrat e të treve ndillte
Ritmin e çfrenuar, psherëtimën.

Djali që e la sa erdh në jetë,
Për një ças i dukej si i huaj,
Posi gruri që s'e korri vetë,
Që s'e mblodhi vetë nëpër duaj

Afërditës sytë kur ia hodhi
Ndjeu gaz njëherit dhe trishti.
Në dy syt' e saja mëndja i brodhi
Si në det me dallgë në stuhi.

Nënë e bir mbi të hodhën vështtrimin
Si mbi një zbrazi të zemrës vet,
Që të mbushej donte njëzet vjet,
Qëkur ai nisi larg shtegtimin.

Zor ishte të dilte fjal' e parë.
Fjalë s'duhej ktu, duhej fuqi!
Sytë që të mbeteshin të tharë,
Retë të mos ktheheshin në shi!

Dhe njeri s'e prishi qetësinë!
Flet më fort nga fjala heshtja vetë!
Zëmr' e tij po mirrte ngrohtësinë
Posi një i ngrir' që vjen në jetë!

* *

*

Drejt kryeqytetit treni shkonte
Dhe tre vetë shihnin në dritare,
Q'e vështronin botën ndryshe fare.
Për atë tunel djali tregonte:

— Ja këtu baba, ne dit' e natë
Qemë me brigadat e rinisë
Dhe i dhamë në nëndor dhuratë,
Hekurudhn' e parë Shqipërisë...

— Mir' paguhet puna nënë dhé,
Shtoi ai, dy-vjet me të jam marrë...
Por, tha djali, — ç'kohë e bukur që
Ajo kur ne ishim vullnetarë!

Nënë e bir e bënë me durim
Kthesën në ndërgjegje ka shumë vjetë.
Ai do ta bënte këtë «pastrim»
— S'ish e lehtë — sot, në pesëdhjetë!

Por ai nuk erdh për t'u pastruar
Në ndërgjegje, as të kërkonte fat
Tjetër ktu, kur erdhi kish menduar:
Veç një varr të kish në Prokonat!

Dhe që shpesh gati të thosh në vaj:
«Shqipëri, ti jepma varrin tim!»
Porse nëna e do djalin' saj
Dh'e qafon në gaz e hidhërim.

Miafton që asaj zemrën t'i hapësh,
Ajo të jep vënd në gji të vet.
Mjafton që asaj dorën t'i japësh,
Për gabimet kurrë ajo s'të flet!...

Treni nëpër muzg shkëndi lëshonte,
Thua ndër to endej lumtëria.
Xheladini vdekjen po mendonte —
Për në jetë e ftonte Shqipëria!

* *

*

Atë natë zemra asaj i rrihte
Si mbrëmjen e parë q'u bë nuse.
Kish në gji dy ndjenja përvëluese
Dhe njëra nga tjetra kokën fshihte.

Xhelon dashur shumë ajo e kish..
Por kjo ndjenjë pastaj i qe ngrirë.
Lule-borë mbi të kishte mbirë
Kur larguar Xheladini ish.

Si, t'ia thonte cilin kish takuar,
Se i kish hapur dikush plagë vallë?
Dhe mbi lule-borë kish buluar
Trëndafil i tija flagë-allë?

E pse s'kish të drejtë ajo të donte
Atë dorë që mburojë e pat,
Xhelua kur la shtëpi dhe fshat
Edhe s'bëri atë q'i takonte?

Xhelo, tjerë qenë ata, që botën
Kokëlart e ngritën, s'ishe ti!
Ike ti, se frikë pate shqotën
Dhe le shkretë grua dhe fëmi:..

* *
*

... Zembr' e gruas është si gastare
Që nga zjarri e akulli pëlçet.
Atë nuk e zinte gjumi fare,
Rrotullohej në jastëk të vet.

Zembr' e gruas është e gjer', bujare,
Dhe ia fal mërinë dashurisë;
Fal gabime, fal edhe zarare
Siç fal zembr' e madhe e Shqipërisë...

Tërë natën ajo s'bëri tjetër
Veç dëgjoi zemërën në gji.
Këngë e re për dashurinë e vjetër
Po fillonte prap n'atë shtëpi...

EPILOG

— 227 —

Xhelo Meto, ç'ke që pik' e lotit
Të rrëshqiti mollëzës së faqes,
Tek qëndron mes turmave në udhë
Duk' i marrë erë manushaqes?

— 228 —

Po, po, ndjen ti sot aromn' e tokës,
Ndjen ti zemrën e saj ngazëlluar,
Që me ritëm kaq të fortë kurrë
Nuk ka rrahur shekujt e kaluar.

— 229 —

S't'është dukur dita më e bukur,
S't'është dukur moti më i larë,
Që kur ike le vatrën e shkretë
Puthe nusen njëzet vjet më parë.

— 230 —

Sot ty djali t'është bërë burrë,
Keq të vjen që nuk e rrite vetë.
Po nuk mbeti djali yt në udhë
S'mbeti udhëve jo, nënë e shkretë.

Sepse netëve në suferinë
Lumturinë e vet duke kërkuar,
Maleve ata gjenë Partinë
Q'i shtërngoi fort në krahuar,

Dhe Partia gjeti Miqësinë
Tek burimi-mëmë, si Anteu;
Që e bëri loke-Shqipërinë
Të pamposhtur, posi Prometeu!

Çfar mendon sot Xhelo Meto tinë,
Ku të vajti mëndja fluturim?
Xhelo Metua sheh Ameriqinë,
Sheh të gjithë shokët në mërgim.

Don t'u thotë: — Ejani o shokë,
Të shëroni plagën e lënduar,
Ta shikoni lule këtë tokë
Që e lamë shkret e të munduar! —